

Актуальные научные исследования в современном мире: XXIV Междунар. научн. конф., 26-27 апреля 2017 г., Переяслав-Хмельницкий. // Сб. научных трудов - Переяслав-Хмельницкий, 2017. - Вып. 4(24), ч. 2 – С. 105 – 109.

УДК 821.161.2

Філологічні науки. Українська мова

Тараканова Галина, Кравчук Оксана Миколаївна

Державний заклад „Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ), Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ У ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ГАННИ ГАЙВОРОНСЬКОЇ

Анотація. У статті розглянуто особливості функціонування мовних одиниць у поетичних текстах Г. Гайворонської, проаналізовано художні тексти, визначено індивідуальні риси творчості, окреслено стилістичні особливості поезій.

Ключові слова: мовотворчість, символи, метафори, епітети.

Тараканова Галина, Кравчук Оксана Николаевна

Государственное учреждение „Луганский национальный университет

имени Тараса Шевченко” (г. Старобельск), Украина

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЯЗЫКОВЫХ ЕДИНИЦ В ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ АННЫ ГАЙВОРОНСКОЙ

Аннотация. В статье рассмотрены особенности функционирования языковых единиц в поэтических текстах А. Гайворонской, проанализировано художественные тексты, определены индивидуальные черты творчества, раскрыты стилистические особенности поэзий.

Ключевые слова: языкотворчество, символы, метафоры, эпитеты.

Galina Tarakanova, Oksana Kravchuk

(Starobilsk), Ukraine

THE FEATURES OF FUNCTIONING OF LANGUAGE UNITS IN THE POETIC TEXTS BY GANNA GAIVORONSKA

Abstract. In the article the features of functioning of language units in the poetic texts of G. Gaivoronska are considered, literary texts are analyzed, individual traits of creativity are determined, the stylistic features of poetry are revealed.

Keywords: *linguistic creativity, symbols, metaphors, epithets.*

Творчість Ганни Гайворонської яскраво презентує поезію Луганського краю. Широкому загалу вона відома своїми рядками „Луганщина! Світанок України!”, які стали візитною карткою для найсхіднішої області України. Доробок письменниці складають сім поетичних збірок, у яких переважає любовна та пейзажна тематика. Світ поезії Г. Гайворонської безмежний, і тому його слід вивчати як одного з кращих представників літературної Луганщини. Твори поетеси написані влучною, образною, багатою на виражальні засоби мовою.

Вивченню різнобічних граней поетичного світу Г. Гайворонської присвячено праці В. Дмитренко, П. Засенко, М. Кравченко, О. Кравчук, Г. Щербак. Однак мовностилістичним особливостям її поезій приділено недостатньо уваги. Тема статті є актуальною, оскільки досі в наукових розвідках згадки про особливості стилю мисткині зустрічалися епізодично.

Мета статті – дослідити особливості функціонування мовних одиниць у поетичних текстах Г. Гайворонської. Для досягнення цієї мети передбачається вирішення таких завдань: проаналізувати творчий доробок поетеси, окреслити стилістичні особливості її поезій, визначити індивідуальні риси мовотворчості.

У передмові до збірки поетеси „Перший поцілунок” П. Засенко зауважує: „Своєрідність голосу Г. Гайворонської хоча б у тому, що вона бачить поезію там, де вже здавалося б лишилося місце для голих декларацій” [1, с. 24].

Любов, турбота про свою вишневу Батьківщину, маленьку й велику, прекрасну й вічну – ось що вирізняє Г. Гайворонську з-поміж інших поетів: *Так ніхто ще не вмів / Із донбаських степів / Стрибунцями розбризкати літо. / У вінки заплітають жайвороний мотив / Україну вишневу любити* [2, с. 11].

Поетичні твори Г. Гайворонської ширі й емоційні. Хоча поетеса приділяє у своїй творчості незначне місце релігійній тематиці, але після прочитання вірша „Бог” усе більше переконується, що він дійсно написаний серцем людини побожної, патріотичної, глибоко релігійної. У поезії порушені природні,

релігійні й соціальні проблеми, тобто найважливіші проблеми людства. Кожен рядок підтверджує правдивість слів: *Заходь, Боже праведний, в затишок мій – / Зігрій сиву душу і руки зігрій* [3, с. 2].

Тема любові до своєї рідної землі, повага до її історії, думки про поєднання поколінь лунають у неї з уст у цій же поезії: *Ми зійдем у часі, у жилах трави. / Збудуєм по землях прекрасні церкви. / Молитись Тобі навчимо діточок, / Очистим замулені душі річок. / І святість соборну в собі зведемо...* [3, с. 2].

У поезії „На долоні планети” поетеса використовує зменшено-пестливі суфікси, щоб викликати співчуття, створити хвилюючу атмосферу, підкреслити беззахисність дитини: *І заносить дитя жовтим листям каштану, / Заміта вітерець нічиє дитинча. / Незабаром і ніч його перша розтане. / Догорить в темнім небі остання свіча* [3, с. 1].

Вірші Г. Гайворонської містять численні символи. Символічною є назва збірки „Біла ластівка Донбасу”. На думку В. Дмитренко, за аналогією з білою вороною поетеса дійсно не схожа на багатьох інших, що штучно зрусифікували наш край. Крім того, ластівка віщує весну, білий – колір чистоти, тому один з варіантів інтерпретації назви збірки – її лірична героїня є провісницею кращого, чистого життя [4, с. 25]: *Я біла ластівка Донбасу / Я не така, як чорні ластівки, / І небеса – життя мого окрасу, / Я обживаю змалку залюбки* [3, с. 2].

Ще одним яскравим символом є полин у вірші „Луганщині”. Полин, за народними віруваннями, є оберегом від усякої нечисті. В. Дмитренко влучно зазначає, що дуже прозорим є бажання ліричної героїні „сивіти полином”, тобто бути для рідного краю захистом від усього лихого [4, с. 25]: *В степах безмежних вчилася дзвеніти, / Мов жайвір, що торкає дзвін крилом, / Цю землю шанувати і любити, / І сивіти донбаським полином* [3, с. 2].

Відомо, що полин називають також євшан-зіллям або євшан-травою. Образ євшан-трави зустрічаємо у вірші „На День народження”, у якому ця трава також символізує оберег від усього злого: *Ах серпень! Рясно ти вродив / В ковшах євшан-трави жарини, / Коромислами чорних брів / Не розхлюпни з очей Вкраїни* [3, с. 1].

Символічний образ полину зустрічаємо також у „Вірші для маленької Богданки”. Поетеса називає землю полиноюю, тобто багатостраждальною, адже полин символізує також печаль, гірку долю, журбу, тугу за Батьківщиною, пам’ять про рідну землю: *Віддайте пісню мамину і мову, / І рушників вкраїнських оберіг, / І відродіть цю землю полинову, / Де Шлях Чумацький душами проліг* [3, с. 2].

Поезія Г. Гайворонської відображає любов поетеси до своїх батьків. У вірші „На степах далеких” вона з великою теплотою й душевністю змальовує рідне село, світлий сум огортає ліричну героїню, коли вона згадує домівку. Свою пошану до батьків поетеса виражає, використовуючи дієслова в третій особі множини. Таке вживання множини властиве розмовній мові й сьогодні вважається застарілим, проте в поезії воно підкреслює особливе ставлення авторки до найрідніших людей: *Знову місяченько хмари ковилові / Серпиком тоненьким буде жнивувать. / Вже не вийдуть батько, батько сивобровий / Із країв далеких доньку зустрічать. / Лиш старенькі мама стануть на порозі, / Найновішу сукню й шалик зодягнуть. / Скажуть: „Натомилась, мабуть, у дорозі?” / А в очах сльозинки росами саянуть* [3, с. 2].

Особливістю поезій Г. Гайворонської є персоніфіковане сприйняття світу. У вірші „В кремінському лісі” лірична героїня розмовляє з деревами, як з друзями, ліс для неї – друга домівка, навіть більше – це храм душі. Тільки з деревами можна поділитися наболілим, відкрити свою душу й таємниці, адже вони вірні друзі. Ось тому так природно й невимушено звучать слова ліричної героїні, яка вважає себе дитиною природи: *Я із дерев. Мені так добре з ними. / Цей нарід – дивовижний берендей. / Й моїй бабусі – древній прасоснині, / Скажу, як боляче живу серед людей* [3, с. 2].

Поетеса вміє радіти життю, цінувати важливі моменти, радіти простим речам. У поезії „В Новокиївці” вона використовує низку однорідних членів речення (додатків), щоб показати, як багато світлого й приємного нас оточує. І все це дарує міцну віру в життя й бажання бути щирим. Г. Гайворонська любить усе, що оточує її на рідній землі: *Вірю в землю, у глину, у глицю, пісок, /*

Що замітані густо на крові. / Вірю в села, оселі, селян, ластівок, / У безгрішність палкої любові... [3, с. 2]

Поетеса використовує численні однорідні члени речення й у вірші „Яка ти мила, служба Божа” для вираження людського захоплення, світлої радості, почуттів, що переповнюють душу: *О, Служба Божа – квіти польові, / джмелі, метелики, мурахи у траві, / Псалми Давида – світ, немов калач, / страждання й радість через плач, / Хліб і вино, возз'єднані в одно / Христове тіло [3, с. 2].*

Надзвичайно цікавим є „Вірш про віршик”, який привертає увагу оригінальністю та незвичними образами. Віршик постає перед нами одухотвореною істотою – він як людина, може, краще ніж людина. Поетеса порівнює Віршик з чоловіком, наділяє його людськими властивостями, розмовляє з ним: *Давай обнімемось, мій любий віршику, / І навіть вип'ємо з тобою по чарчині, / бо ми єдині, / коли зливаємось з тобою у екстазі, / коли запліднюєш мене / живильним словом. / І я виношую в життя твоїх дітей [3, с. 2].*

Метафори цієї поезії розкривають індивідуально-авторське бачення предметів: *Ти розумієш мене, як ніхто / і я розумію тебе, / коли ти звучиш мелодіями сфер, / коли на платівці землі / виграєш малесенькою голочкою / слова вічності [3, с. 2].*

Віршик символізує музу, натхнення, які допомагають дати життя своїм поезіям. Тому поетеса кличе його, обіцяє не чинити над ним насильства, намагаючись надати правильної форми, а просто насолоджуватися його близькістю: *І я не буду твої слова заламувати на рими, / або тесати із слів штучні цеглини [3, с. 2].*

Форма поезії – вільний вірш – підкреслює щирість авторського задуму – віддатись своєму натхненню, спеціально нічого не змінюючи. Суфікси пестливості допомагають створити тендітний образ, тонкий і ніжний, який треба споглядати, затамувавши подих.

Твори Г. Гайворонської світлі й оптимістичні, поетеса вміє радіти життю, ділитися своєю жагою до життя з навколишніми. Г. Щербак відзначає: „Для

мовостилю луганчанки концептуально наповненим є образ сонця, що є символом життя, оптимізму, пробудження” [5, с. 181]: *Луганці – діти світла і весни, / Нехай цвітуть у душах сонце-квіти* [6, с. 4].

Образ сонця зустрічається також у вірші „Планета кохання”: *Там з душ кришталевих напитися можна, / немов з водограїв, усім доброти, / Планета кохання непереможно / розхлюпує сонце в буремні світи* [3, с. 1].

Дуже часто поетеса використовує інверсію як засіб увиразнення мови. У вірші „Планета кохання” інверсія поєднується з антонімічними парами, створюючи мелодійне звучання вірша, що нагадує пісню: *Кохання планета – планета кохання, / де вічно буяє весна у гаях, / де перший цілунок й цілунок останній / квітує в трояндах, лунає в піснях* [3, с. 1].

Характерною рисою синтаксису віршів Г. Гайворонської є широке використання односкладних речень. Функція цих речень – назвати певні образи, але не описувати їх. Такі речення сприяють активізації уяви та думки, змушують читача мислити й переживати. Поетеса користується односкладними реченнями для зображення швидкої зміни подій або для вираження великої емоційної напруги. Такими реченнями насичений вірш „Художник, який перестав малювати”: *Ось завтра. Ось ранком почну малювати – / І знову, то гості, то друзі, то мати* [3, с. 1].

Цікавою особливістю стилю Г. Гайворонської є широке використання власних назв, зокрема топонімів та відтопонімічних назв. Так, у вірші „Побачення з Парижем” вжито 8 власних назв: *Париж, Наполеон, Ришельє, Ейфелева вежа, Європа, Лувр, Шарль Азнаур*. Таке часте використання власних назв допомагає створити атмосферу описуваного міста, зануритись у нього, передати почуття, які виникають у ліричної героїні в цьому місці: *Париже мій! Це ти у ніг лежиш? / А я – на Ейфелевій вежі – вище Лувра. / Париж, Париж, замріяно звучиш / шансоном ніжним Шарля Азнаура* [3, с. 2]. Тут зустрічається відтопонімічна назва *кремінянка*, що свідчить про палке почуття любові ліричної героїні до рідної землі, поетеса навіть у Парижі пам’ятає, що вона з Кременного й пишається цим: *Або у цього закохаюсь Мсьє / І буду цілуватись з*

ним до ранку, / І троє мушкетерів й Ришельє / палку вже не зупинять
кремін'янку [3, с. 2].

Образні засоби є невід'ємною складовою мистецької майстерності Ганни Гайворонської. Її вірші відзначаються багатою образністю, метафоричністю. Надзвичайно насичене, соковите мовлення в поезії „Степ”. Про багатство степового різнотрав'я свідчать епітети *полинові, дикі, чебрецеві, ковилові*, а також неологізм *повноквітні*, який викликає приємне естетико-емоційне враження в читача. Відчуття літнього спекотного дня передають епітети *теплий вітер, жагуче тіло, степ розніжений, синє небо*.

У поезії „Я хочу до вас” з метою створення живого світу природи, співзвучного зі станом ліричної героїні, авторка послуговується в основному індивідуальними метафорами-персоніфікаціями, які допомагають точніше й повніше передати емоції та душевні переживання, інтимізують монолог: *листочок цілує, листочок котить, маки цілують, засивіють сніги, князівство розвіється* та ін.. Тут же поетеса вдало використовує сталі й оригінальні епітети, які є емоційно насиченими й посилюють смислове навантаження означуваного слова, надаючи йому ніжного ліризму: *обійми м'які, жахкі полуниці, бездомні боги, затуркані боги*.

Отже, до основних мовностилістичних особливостей поезій Г. Гайворонської можна віднести образи-символи, власні назви, односкладні речення, низки однорідних членів речення, суфікси пестливості та згрубілості, розмовну лексику. Поезії яскраві та метафоричні, авторка використовує неповторні влучні метафори, які відображають її світосприйняття. Індивідуальний мовний стиль поетеси відзначається тонким відчуттям краси слова, любов'ю до поезії й неповторною художньою образністю.

Поезії Ганни Гайворонської цікаві для всіх віків, саме тому їх необхідно залучати до вивчення в курсі літератури в школі, а також у процесі вивчення й аналізу мовних одиниць на уроках української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Засенко П. Квітування таланту / П. Засенко // Г. А. Гайворонська. Перший поцілунок : Вірші. – Донецьк : Донбас, 1988. – С. 24.
2. Сікорська З. Мова – душа народу / З. Сікорська, К. Глуховцева та. ін. – Луганськ, 1997. – 170 с.
3. Духовний простір Ганни Гайворонської [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ganna2012.ucoz.ru/publ/>
4. Дмитренко В. І. Луганськ у творчості Ганни Гайворонської / В. І. Дмитренко // Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Т. Шевченка. – 2013. – № 2. – С. 22 – 27.
5. Щербак Г. В. Поєднання християнських та національних мотивів у збірках Ганни Гайворонської „Жінка, зодягнена в сонце”, „В обіймах ангела” / Г. В. Щербак // Науковий пошук молодих дослідників / Філологічні науки. – Луганськ, 2013. – С. 178 – 183.
6. Гайворонська Г. А. Жінка, зодягнена в сонце. Духовна поезія, вистави у віршах / Г. А. Гайворонська. – Львів : СПОЛОМ, 2007. – 206 с.